

Katarzyna SĘCZKOWSKA

**Badania nad przyłżeńcami (*Thysanoptera*) występującymi na uprawach
pszenicy (*Triticum* L.) w regionie środkowowschodniej Polski**

Изучение трипсов (*Thysanoptera*), выступающих на культурах пшеницы
(*Triticum* L.) в регионе центрально-восточной Польши

Studies on *Thysanoptera* Occurring on *Triticum* L. in the Central-East Poland

Zawarte w niniejszej pracy materiały zostały zebrane w latach 1979—1981 i stanowią uzupełnienie do prac o występowaniu owadów z rzędu *Thysanoptera* na uprawach zbożowych, przemysłowych i okopowych (7—12).

Badaniami objęto następujące miejscowości: Dorohusk, Hańsk, Krasnystaw, Rejowiec, Sawin, Stary Brus, Urszulin, Wojsławice (woj. chełmskie); Fajstławice, Garbów, Głusk, Kamionkę, Kazimierz, Ludwin, Michów, Ostrów Lub., Puławy, Trawniki, Szczekarków, Wilkołaz, (woj. lubelskie); Budy, Hedwiżyn, Hostynne, Giełczew, Goraj, Łaszczów, Łabunie, Łukową, Tarczyniechy, Terespol, Turobin (woj. zamojskie). Uprawy kontrolne usytuowane były w Zakręciu gmina Krasnystaw (woj. chełmskie) oraz w Felinie (woj. lubelskie).

Materiał gromadzono metodą pobierania prób. Jedną próbę stanowiło 75 roślin, które zebrano na losowo wybranych stanowiskach pola pszenicy. Rośliny umieszczano w woreczkach. Po 12—20 godz. od zebrania prób (materiału) dokładnie opróżniano woreczki w pracowni i analizowano zawartość poszczególnych roślin. Pobrano również próby z samosiewek zbożowych, traw dziko rosnących oraz chwastów występujących w uprawach, a także zbiorowiskach ruderalnych.

Z upraw pszenicy zebrano 9 gatunków *Thysanoptera*. Spośród nich *Haplotrips tritici* Kurdj. był łowiony po raz pierwszy na badanym obszarze (tab. 1).

Gatunek szeroko rozpowszechniony w całej Europie, Azji, Północnej Afryce (5, 13). W Polsce jest znanym owadem z Pomorza oraz woj. bydgoskiego, poznańskiego i warszawskiego (1, 3, 4, 6), a w r. 1970 łowiono go w kłosach pszenicy w Zakręciu k. Krasnegostawu (woj. chełmskie).

W wyniku dalszych badań faunistycznych *H. tritici* Kurdj. stwier-

Tab. 1. *Thysanoptera* zebrane w latach 1979—1981 (%) metodą pobierania prób
Thysanoptera collected in 1979—1981 (%) by the method of collecting samples

L.p.	Nazwa gatunku	Triticum L.		
		O z i m a		J a r o
		Wysokolitenka - Sztymosłona	Mironowska HOB - Z S K R	Alfa - krajowa
1	<i>Chirothrips manicatus</i> Hal.	1,2	5,9	7,9
2	<i>Limothrips denticornis</i> Hal.	7,4	3,9	10,7
3	<i>Aptinothrips rufus</i> Smel.	1,7	1,6	0,8
4	<i>Aptinothrips elegans</i> Pries.	0,1	0,1	0,2
5	<i>Anaphothrips obscurus</i> Hull.	0,2	0,4	0,6
6	<i>Frankliniella intonsa</i> Tryb.	0,7	0,2	0,0
7	<i>Frankliniella tenuicornis</i> Uz.	1,6	1,7	1,7
8	<i>Haplothrips sculeatus</i> F.	3,1	7,8	0,0
9	<i>Haplothrips tritici</i> Kurdj.	6,6	17,8	13,4

dzono na kukurydzy (*Zea mays*), jęczmieniu (*Hordeum vulgare*), życie (*Secale cereale*), rdeście wschodnim (*Polygonum orientale*) oraz w roślinnych zbiorowiskach synantropijnych: *Violo-Holcetum*, *Papaveretum argemonis*, *Vicietum tetraspermae*, *Lolio-Potentilletum anserinae*, *Balloto-Chenopodietum*, porastających nasypy kolejowe, gruzowiska, przydroża, śmietniki oraz przyległe tereny dworców PKP i PKS (2).

Gatunek ten występował na wyżej wymienionych roślinach na ogół nielicznie. Jedyne na pszenicy notowano jego pojaw w stadium kłoszenia się pszenicy. W okresie kłoszenia się i kwitnienia pszenicy przechodzi on swój cykl rozwojowy, a opuszcza roślinę żywicielską w stadium dojrzewania nasion.

Objawem żerowania larw są szarosrebrzyste plamki w strefie wzrostu. Owady w czasie żerowania nakłuwają komórki i wysysają z nich sok z chlorofilem, wskutek czego następuje zbielenie i usychanie górnej części dokłosa, natomiast pozostałe części rośliny nie wykazują zmian chorobowych (tab. 2).

Sprawa szkodliwości *H. tritici* Kurdj. jest znana tak w Polsce, jak i w innych krajach (6, 13, 14); są wzmianki, że np. w woj. poznańskim w r. 1923 znaczne szkody wyrządzał przez „odbarwienie plew i wysysanie ziaren pszenicy” (6).

Nasilenie występowania *H. tritici* Kurdj. na przestrzeni lat, w których dokonywano obserwacji, ulegało nieznacznym wahaniom (tab. 1), co należy wiązać z oddziaływaniem podstawowych czynników siedliska (temperatura, opady, rodzaj gleby, konfiguracja terenu).

Gatunek ten rozprzestrzeniany jest poprzez transport snopów pszenicy, skup nasion i wymianę — wiatr z nasionami „puchami” (*Populus*, *Salix*, *Taraxacum*, *Carduus*); owady (*Aphis*, *Bombus*), a także ptaki i drobne ssaki zamieszkujące agrocenozy.

Uwzględniając wysokie koszty produkcji zbóż (uprawa roli, nawożenie, nasiona) należy, jeżeli to jest możliwe, wziąć pod uwagę wszystkie inne czynniki powodujące szkody, które mogą obniżyć wydajność plonowania z 1 ha, np. aktualną szkodliwość *H. tritici* Kurdj.

Tab. 2. Uszkodzone kłosa *Triticum* L. przez *Haplothrips tritici* Kurdj. (%)
Ears of *Triticum* L. damaged by *Haplothrips tritici* Kurdj. (%)

L.p.	Stadium rozwojowe	O z i m a			O z i m a			J a r o		
		Wysokolitewka - sztywnosłona			Mironowska 808 - Z I E R			Alfa - krajowa		
		I	II	III	I	II	III	I	II	III
1	Kłoszenie	5,4	2,5	4,3	9,3	15,3	8,1	9,9	10,2	10,8
2	Pełnia kwitnienia	3,7	5,0	7,3	16,5	17,4	14,3	13,8	11,4	14,5
3	Nasiona w dojrza- łości młecznej	5,0	2,5	2,3	24,5	12,0	15,9	16,4	12,4	17,0

Objaśnienia (Explanation): I — r. 1979, II — r. 1980, III — r. 1981.

PIŚMIENNICTWO

1. Cmoluch Z.: Entomofauna rzepaku ozimego — *Brassica napus* L. var. *biennis* (Schübler et Mart.). Pol. Pismo Entom., Seria B 22, 167—184 (1960).
2. Fijałkowski D.: Synantropy roślinne Lubelszczyzny. PWN, Warszawa 1978.
3. Gromadska M.: Fauna przyłżeńców biotopów zagospodarowanych. Studia Soc. Sci. Torun., sectio E (Zoologia) 5, 1—9 (1959).
4. Keler S.: Materiały do fauny przyłżeńców (*Thysanoptera*) Polski. Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol. 3, 5—10 (1937).
5. Priesner H.: Die Thysanopteren Europas, Wien 1928. Neudruck A. Asher, Amsterdam 1963.
6. Ruszkowski J.: Wyniki badań nad szkodliwą fauną Polski na podstawie materiałów z lat 1919—1930. Roczn. Ochr. Rośl. 1, 1—3 (1933).
7. Sęczkowska K.: Badania nad przyłżeńcami (*Thysanoptera*) stwierdzonymi na polach śródleśnych w okolicach Wandzina. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio C 6, 183—221 (1956, 1959).
8. Sęczkowska K., Litwin B.: Obserwacje nad fauną przyłżeńców w uprawie ziemniaka, pomidora i buraka pastewnego. Pol. Pismo Entom., seria B 10 (17—18), 61—69 (1960).
9. Sęczkowska K.: Badania nad przyłżeńcami występującymi na uprawach tytoniu w woj. lubelskim. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio C 20, 21—32 (1965).
10. Sęczkowska K.: Wstępne obserwacje nad biologią i występowaniem *Limothrips denticornis* Hal. (*Thysanoptera*). Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio C 25, 303—312 (1970).
11. Sęczkowska K.: Wpływ *Thrips angusticeps* Uz. (*Thysanoptera*) na plonowanie bobiku (*Vicia faba* ssp. *minor*). Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio C 35, 335—342 (1980).

12. Strawiński K., Sęczkowska K.: Wstępne badania nad rozpowszechnieniem *Thysanoptera* na Lubelszczyźnie i ustalenie ich gospodarczego znaczenia. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio E 7, 473—489 (1952).
13. Schliephake G. u. Klimt.: *Thysanoptera* (Fransenflügler). G. Fischer Verlag, Jena 1979.
14. Tański W. J.: Formiowanie fauny tripsow (*Thysanoptera*) na posiewach pszenicy na nowych ziemiach w Siewiernom Kazachstanie. Ent. Obzor. Akad. Nauk SSSR 40. 785—793 (1961).

РЕЗЮМЕ

Работа посвящена *Haplothrips tritici* Kurdj. и сопутствующим видам, выступающим на культурах озимой и яровой пшеницы в юго-восточной Польше (табл. 1 и 2).

SUMMARY

Haplothrips tritici Kurdj. and concomitant species on the winter and spring wheat cultivations at the locations in the South-East Poland have been studied (Tables 1 and 2).